

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

PRÁVNICKÁ FAKULTA

**KONCEPCIA ŠTÁTU /TYP, FORMA ŠTÁTU, ŠTÁTNEHO
ZRIADENIA, ŠTÁTNY REŽIM/ PODĽA ÚSTAVY 9. MÁJA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

58fca9d4-0cfe-482f-ba43-5a6f6abfa88e

Študijný program :	Právo
Číslo a názov študijného odboru :	6835 Právo
Pracovisko :	Katedra dejín štátu a práva
Vedúci bakalárskej práce :	JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD.

Pod'akovanie

Ďakujem JUDr. PhDr. Martinovi Skalošovi, PhD. za cenné rady a usmernenia pri písaní
mojej bakalárskej práce.

Abstrakt

KONEČNÝ, Andrej : Koncepcia štátu (typ a forma štátu, štátneho zriadenia, štátny režim) podľa Ústavy 9. mája 1948 (Bakalárska práca). Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Právnická fakulta. Katedra teórie a dejín štátu a práva, Oddelenie dejín štátu a práva. Vedúci bakalárskej práce : JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD. , Stupeň odbornej kvalifikácie: bakalár (v skratke „Bc“). Banská Bystrica, 2016. Rozsah práce : 40

Bakalárska práca rozoberá hlavne ústavný zákon č.150/1948 Zb. zo dňa 9. mája 1948. Autor vysvetľuje udalosti pred prijatím tohto zákona, venuje sa návrhom jednotlivých politických strán a schváleniu ústavy, podrobnejšie analyzuje jej obsah. Autor vysvetľuje formu štátu, formu vlády, štátne zriadenie a štátny režim zakotvený v ústave a porovnáva ich s reálnym životom. Autor sa tiež zameriava na novelizáciu ústavy a na ústavné zákony rokov 1948-1960.

Kľúčové slová : Ústava 1948. Štátoprávne usporiadanie. Obsah ústavy. Zložky formy štátu. Novelizácia ústavy. Komunizmus.

Abstract

KONEČNÝ, Andrej : Conception of State (Type and Form of State, State System, State Regime) according to the Constitution of May 9, 1948 (Bachelor Thesis). Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Law. Department of Theory and History of State and Law, Department of History of State and Law. Thesis Supervisor: JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD., Qualification level: Bachelor abbreviated as „ Bc“). Banská Bystrica, 2016. Number of Pages: 40

Bachelor thesis mainly discusses the Constitutional Act No.150/1948 Coll. of May 9, 1948. The author clarifies the events prior to the adoption of this law, it deals with a draft of various political parties and the approval of the Constitution, further analyzes The Content of the Constitution. The author explains the form of state, form of government, the state system and state regime settled in the Constitution and compares it to the real life. The author also refers to the constitutional restatement and constitutional laws of years 1948-1960.

Key words: Constitution of 1948. State-Law Arrangements. The Content of the Constitution. Components of the state form. The Restatement to the Constitution. Communism.

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK	6
ÚVOD	7
1 OD OBNOVENIA ČESKOSLOVENSKA PO PRIJATIE ÚSTAVY 9. MÁJA.....	9
1.1 Košický vládny program	11
1.2 Prvá pražská dohoda.....	12
1.3 Druhá pražská dohoda.....	14
1.4 Voľby do Ústavodarného národného zhromaždenia a tretia pražská dohoda	15
1.5 Február 1948	16
2 SPÔSOB VLÁDNUTIA V ŠTÁTE PODĽA ÚSTAVY 9. MÁJA 1948	18
2.1 Príprava Ústavy 9. mája 1948	18
2.2 Schválenie a obsah Ústavy 9. mája	20
2.3 Forma štátu a jej zložky – Ústava versus realita	26
2.3.1 Forma vlády.....	27
2.3.2 Štátne zriadenie	29
2.3.3 Štátny režim.....	31
3 ZMENY ÚSTAVY 9. MÁJA	33
3.1 Ústavné zákony v päťdesiatych rokoch.....	34
3.2 Ústava ČSSR.....	36
ZÁVER	37
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	38

ZOZNAM SKRATIEK

SNR – Slovenská národná rada

NF – Národný front

ČSR – Československá republika

KSS – Komunistická strana Slovenska

KSČ – Komunistická strana Československa

Zb. /Sb. – Zbierky/Sbírky

DS – Demokratická strana

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

ÚV KSČ – Ústredný výbor Komunistickej strany Československa

Z.z. – Zbierka zákonov

ods. – Odsek

č. – číslo

napr. – napríklad

ha – hektár

ČSSR- Československá socialistická republika

ÚVOD

Slovenská republika je v súčasnosti demokratická krajina, v ktorej platí pluralitný systém a parlamentná forma vlády. Kým sa naša republika k takémuto politickému systému dostala, prešla počas svojho vývoja mnohými zmenami. Jedným z dôležitých medzníkov vo vývoji boli aj roky od konca druhej svetovej vojny, kedy bola obnovená Československá republika, ktorá sa ocitla na dejinnej križovatke, pretože sa rozhodovalo o jej budúcej politickej orientácii.

Jadro tejto práce tvorí analýza Ústavy 9. mája 1948 z hľadiska koncepcie štátu. Cieľom nie je len charakteristika tejto ústavy, ale aj zhodnotenie jej aplikácie v praxi. Vzhľadom na tento cieľ som prácu rozdelil na tri kapitoly.

Prvá kapitola mapuje ústavnoprávny vývoj Československej republiky od roku 1945 do obdobia prijatia Ústavy 9. mája 1948. Zameriava sa na obnovenie Československej republiky, na historické udalosti, ktoré určili jej ďalší osud a smerovanie. Venuje sa vyhláseniu Košického vládneho programu, ktorý bol označovaný ako program národnej a demokratickej revolúcie, trom pražským dohodám, ktorými sa postupne odoberali kompetencie SNR a jej výkonnej zložky Zboru povereníkov v prospech vlády, prezidenta a parlamentu. Rozoberá aj parlamentné voľby roku 1946 a komunistický štátny prevrat roku 1948, ktorý priniesol diktatúru jednej strany.

Obsahom druhej kapitoly je Ústava 9. mája. Vzhľadom na tému je to najrozsiahlejšia časť mojej bakalárskej práce. Vysvetľujem obdobie prípravy ústavy, stručne predstavujem návrhy jednotlivých politických strán, z ktorých najväčšiu váhu mal návrh KSČ. V ďalších podkapitolách venujem pozornosť členeniu ústavy a jej obsahu. Analyzujem formu štátu, štátne zriadenie a štátny režim, ktoré vychádzajú zo znenia ústavy. Vychádzam aj z teórie práva, vysvetľujem tieto pojmy a poukazujem na to, čo znamenalo prijatie ústavy v praxi.

Tretia kapitola mapuje ústavnoprávny vývoj od roku 1948 do roku 1960. Venuje sa hlavne zmenám ústavy v päťdesiatych rokoch, kedy bola novelizovaná viacerými ústavnými zákonmi. V našej histórii to boli ťažké roky, kedy sa porušovali ľudské práva a tým sa porušovala aj ústava. Zmeny, ktoré priniesli tieto roky vyústili do prijatia novej ústavy v roku 1960, ktorá sa považuje už nie za ľudovodemokratickú, ale za socialistickú.

K naplneniu svojich cieľov som použil metódy analýzy, historického skúmania, využitia právnych zákonov a ich porovnávanie s realitou.

Prvý dôvod, prečo som si vybral túto tému pre moju bakalársku prácu, vychádzal z môjho záujmu o danú problematiku, o právne dejiny a o ústavnoprávny vývoj. Dnešný

občan, aby pochopil minulosť, mal by poznať aj jej najvyšší zákon, pretože len tak môže hodnotiť spôsob života. V praxi to takto asi nefunguje, ale domnievam sa, že študent práva by tieto dokumenty mal poznať a mal by im rozumieť do takej miery, aby si dokázal sám vytvoriť názor na historické medzníky našich dejín, aby k nim vedel zaujať postoj, prípadne ich vedel porovnať s inými historickými udalosťami.

Ďalším dôvodom bola aktuálnosť témy. Toto obdobie ovplyvnilo vývoj v Československu na dlhé desaťročia a definitívne bolo ukončené „nežnou revolúciou.“ Bolo špecifické, prežili v ňom mladosť naši starí rodičia a ešte stále sa verejnosť k tomuto obdobiu vracia. Pozeráme rôzne relácie, či dokumentárne filmy s identickými zábermi, ktoré mapujú tieto roky a máme tak možnosť hodnotiť a porovnávať vývoj v republike.

Prínos práce vidím hlavne v tom, že mapuje udalosti pred a po prijatí Ústavy 9. mája, podáva ucelený pohľad na dané obdobie v našich dejinách, ktoré bolo plné rozporov a zápasov. Bakalárska práca je určená študentom právnickej fakulty ako študijná pomôcka, ktorá má slúžiť na zorientovanie sa v danej problematike, ale aj ľuďom, ktorých daná téma zaujíma.

1 OD OBNOVENIA ČESKOSLOVENSKA PO PRIJATIE ÚSTAVY 9. MÁJA

Po vzniku Slovenského štátu a Protektorátu Čechy a Morava vzniká hnutie odporu proti nacistickému Nemecku, ktorých spájala myšlienka obnovenia Československa. Tento cieľ bol spoločný pre zahraničný aj pre domáci odboj.

Zahraničný odboj mal dve centrá. V Londýne sídlil nekomunistický odboj na čele s Eduardom Benešom. Presadzoval myšlienku právnej kontinuity, orientoval sa na predmníchovskú i pomníčovskú československú štátnosť.¹ Medzi Benešom a dvomi slovenskými politikmi v zahraničnom odboji, Milanom Hodžom a Štefanom Osuským, došlo k sporom pri riešení slovenskej otázky. Podľa Beneša malo byť obnovené Československo unitárnym štátom, Hodža a Osuský presadzovali federáciu. Došlo k vážnym sporom, ktoré viedli k odchodu týchto politikov z Benešovej emigračnej vlády. Ich odchodom Slováci už nemali v zahraničnom odboji významnejšieho predstaviteľa.²

Druhým centrom zahraničného odboja bola Moskva, tvorili ho komunisti na čele s Klementom Gottwaldom. Tento odboj „*programovo vychádzal z koncepcií Komunistickej internacionály o jednotnom a ľudovom fronte, ktoré sa v zmenených podmienkach vypuknutia druhej svetovej vojny modifikovali do podoby programu národného frontu.*“³

Domáci odboj tvorili občianske a komunistické skupiny, ktoré mali spočiatku rôzne ciele, ale nakoniec sa zhodli na tom, že štátoprávne postavenie Slovenska v obnovenej republike musí byť iné ako pred vojnou. Rokovali o vytvorení orgánu hnutia odporu, ktorý by organizoval ozbrojené vystúpenie proti vláde. Výsledkom bolo prijatie Vianočnej dohody, ktorá ustanovila na Slovensku SNR za vrcholný orgán hnutia odporu.⁴

Dňa 29. augusta 1944 vypuklo Slovenské národné povstanie, ktoré bolo otvoreným vystúpením Slovákov proti Nemecku. Bratislavská vláda a prezident J. Tiso sa postavili proti povstaniu, lebo chceli zachovať existenciu samostatného Slovenska. V Banskej Bystrici sídlila SNR, ktorá sa „*deklarovala za nositeľku zákonodarnej, výkonnej, a vládnej moci a prihlásila sa k myšlienke Česko – Slovenskej republiky.*“⁵

¹ MOSNÝ, P. - HUBENÁK, L.: *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice: Aprilla s.r.o., 2008, s.291

² KOVÁČ, D.: *Dejiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s.232

³ MOSNÝ, P. - HUBENÁK, L.: *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice: Aprilla s.r.o., 2008, s.295

⁴ Tamtiež, s.323

⁵ LETZ, R.: *Slovensko v rokoch 1945-1948 na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s.13

V Deklarácii SNR zo dňa 1.9.1944 sa k otázkam vzťahu medzi Slovákami a Čechmi píše: „ *Sme za bratské spolužitie s českým národom v novej Československej republike. Ústavnoprávne, sociálne, hospodárske a kultúrne otázky republiky budú vzájomnou dohodou definitívne usporiadané zvolenými zástupcami slovenského a českého ľudu v duchu demokratických zásad, pokroku a sociálnej spravodlivosti.*“⁶ O tom, ako konkrétne má vyzerat' postavenie Slovenska v ČSR, sa SNR nevyjadrovala, ak keď jeden z jej neskorších predsedov, Karol Šmidke, v Moskve neoficiálne vysvetlil, že nový štát bude založený na federácii.⁷

Počas oslobodzovania republiky začiatkom roku 1945 prijal E. Beneš návrh sovietskej vlády a odletel do Moskvy, aby sa zúčastnil rokovaní so zástupcami jednotlivých politických strán. Cieľom bolo vytvorenie novej vlády NF všetkých politických strán, okrem strany agrárnej. Vláda sa mala konštituovať podľa výsledkov rokovania v Moskve.

Stretnutie sa uskutočnilo v dňoch od 22. do 29. marca 1945. Rokovania sa zúčastnili strany: Komunistická strana Československa, Československá sociálno – demokratická strana, Československá strana národno – socialistická, Československá strana lidová a pri riešení otázok postavenia Slovákov a Čechov v obnovennej republike sa rokovaní zúčastnila delegácia SNR.⁸

E. Beneš trval na dodržiavaní ústavy z roku 1920, v ktorej sa používal termín československý národ, čo znamenalo, že slovenskému národu sa upierala svojbytnosť. Preto jedným z hlavných problémov pri rokovaniach sa stala národnostná otázka, predovšetkým otázka vzťahu medzi Slovákami a Čechmi. Národní socialisti a predstavitelia Lidovej strany vystúpili hlavne proti Zboru povereníkov a SNR ako nositeľke zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci.⁹ Počas diskusie národní socialisti opustili rokovaciu miestnosť, ale pretože mali záujem o miesta vo vláde, na nasledujúci deň sa rokovania zúčastnili a prijali návrh SNR.¹⁰

Rokovania v Moskve sa skončili dohodou. Vládu Národného frontu tvorilo 25 členov, z toho bolo 16 Čechov a 9 Slovákov. Od začiatku sa mala „*dôsledne snažiť, aby v československom pomere bola uskutočnená zásada rovný s rovným a aby tak bolo uplatnené*

⁶ Dostupné na internete: <http://forum.valka.cz/topic/view/77826> [cit. 2016-02-26]

⁷ RYCHLÍK, J.: *Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press a ústav T. G. Masaryka Praha, 1997, s.246

⁸ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny státu a práva v letech 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s.15.

⁹ KOVÁČ, A.: *Košický vládní program*. Bratislava: SPN, 1977, s.31

¹⁰ BOUČEK, M.: *Program revoluce: Ke vzniku košíckého vládního programu*. Praha: Svoboda, 1975, s.270

*ozajstné bratstvo medzi obidvoma národmi.*¹¹ Oficiálne bola vláda vyhlásená 4. apríla 1945 v Košiciach a 5. apríla 1945 predstavila svoj program, ktorý vošiel do dejín ako Košický vládny program.

1.1 Košický vládny program

Program národnej a demokratickej revolúcie, ako sa vo všeobecnosti označuje Košický vládny program, bol podpísaný v Moskve a slávnostne vyhlásený v Košiciach. K. Gottwald sa obával, že ho na poste predsedu vlády ako komunistu nebudú akceptovať západné štáty, preto sa predsedom vlády stal Z. Fierlinger, člen Československej sociálno-demokratickej strany, čo bolo rovnaké „*jako kdyby v čele vlády sedel on sám.*“¹² Vláda bola charakterizovaná ako vláda ľudovodemokratického štátu, bola vytvorená na základe NF Čechov a Slovákov. Jej poslanie sa považovalo za časovo ohraničené. Po oslobodení republiky, v zmysle ústavného dekrétu prezidenta republiky na podklade národných výborov malo byť zvolené Dočasné národné zhromaždenie, ktoré by potvrdilo prezidenta republiky v jeho funkcii. Ten vymenuje novú vládu, ktorá spolu s Dočasným národným zhromaždením pripraví voľby do Ústavodarného národného zhromaždenia, ktoré vypracuje novú ústavu.

Vláda sa zaviazala, že všetky prostriedky vynaloží na oslobodzovanie nášho štátu. Bude podporovať Červenú armádu, zabezpečí opravu ciest, železníc, telefónnych spojov, zásobovanie armády, bude pokračovať v mobilizácii a okolo 1. československého armádneho zboru bude formovať československú armádu.¹³

Boli zriadené nové orgány štátnej moci – národné výbory, ktoré nahradzovali starý, byrokratický aparát. Ich úlohou bolo zabezpečiť realizáciu demokratickej zásady, že ľud je jediným zdrojom moci v štáte.

Zahraničnopolitická orientácia obnoveného štátu bola založená na spojení so ZSSR, vychádzajúc zo zmluvy o priateľstve, vzájomnej pomoci a povojnovej spolupráci, ktorá bola podpísaná v decembri 1943.¹⁴

Košický vládny program uznával SNR za nositeľku štátnej moci na Slovensku, rovnoprávne postavenie Slovákov a Čechov na základe zásady „*rovný s rovným,*“ uznával, že „*Slováci majú byť pánmi vo svojej slovenskej zemi práve tak ako Česi vo svojej českej národnej domovine a že republika bude obnovená ako spoločný štát*

¹¹ TIBENSKÝ, J. a kol.: *Slovensko dejiny*. Bratislava: Obzor, 1978, s.834

¹² KAPLAN, K. - KOSATÍK, P.: *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004, s.26

¹³ *Košický vládny program*. Bratislava: Pravda, 1978, s.88-89

¹⁴ KOVÁČ, A.: *Košický vládny program*. Bratislava: SNP, 1977, s.7

*rovnoprávných národov, českého slovenského.*¹⁵ Neriešil však konkrétne štátoprávne otázky, formuloval ich len všeobecne. Zostala otvorená otázka štátoprávneho postavenia Slovenska v ČSR ako aj vymedzenie kompetencií medzi SNR a ústrednými štátnymi orgánmi.

Vláda chcela čo v najkratšom čase vyriešiť otázku Zakarpatskej Ukrajiny podľa demokratickej vôle karpatsko-ukrajinského ľudu. Vyriešila to zmluva, ktorá bola podpísaná v Moskve 29.júna 1945 medzi Československou republikou a ZSSR o Zakarpatskej Ukrajine, podľa ktorej Podkarpatská Rus bola pripojená k ZSSR.¹⁶

Košický vládny program riešil aj otázky občanov nemeckej a maďarskej menšiny. Tým, ktorí sa zapojili do protifašistického odboja sa ponechalo štátne občianstvo, ostatným sa zrušilo. Boli zakázané fašistické strany. Vláda sa zaviazala potrestať vojnových zločincov, zradcov, kolaborantov, skonfiškovať ich majetky, uskutočniť pozemkovú reformu, skonfiškovať pôdu zradcom a rozdeliť ju roľníkom a bezzemkom. Vyjadrila úsilie zabezpečiť obnovu a výstavbu hospodárskeho života v republike, zabezpečiť prácu a sociálnu starostlivosť.¹⁷

Košický vládny program bol založený na kompromise medzi jednotlivými zložkami československého hnutia odporu. V mnohých svojich ustanoveniach narúšal stále platnú ústavu z roku 1920. Bol to politický aj právny dokument, ktorý bol vytvorený v revolučnej dobe, dokument, ktorému sa prisudzoval charakter ústavy *sui generis*.¹⁸

1.2 Prvá pražská dohoda

SNR na jar 1945 bola na oslobodenom území Slovenska zvrchovaným orgánom. Na základe nariadenia č.1 z 1.septembra 1944 vykonávala všetku zákonodarnú, vládnu a výkonnú moc na Slovensku. Keďže na Slovensku vládla SNR a Čechy boli ešte stále okupované, vláda, ktorá bola menovaná 4. apríla 1945, nemala kde vládnuť, jej moc bola teda len symbolická. 21. apríla 1945 nariadením č.30 SNR upravila svoju zákonodarnú moc. Vo veciach celoštátnej povahy až do ustanovenia zákonodarného zboru ju vykonával formou dekrétov prezident na návrh vlády a po dohode so SNR. Na priznanie niektorej vecí celonárodnej povahy bola podľa nariadenia potrebná dohoda vlády ČSR a Predsedníctva SNR. V oblasti exekutívy sa moc sústreďovala aj naďalej v Zbore povereníkov.

¹⁵ *Košický vládny program*. Bratislava: Pravda, 1978, s. 99

¹⁶ MOSNÝ, P. - HUBENÁK, L.: *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice: Aprilla s.r.o., 2008, s.342-343

¹⁷ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s.16.

¹⁸ MOSNÝ, P.- HUBENÁK, L.: *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice: Aprilla s.r.o., 2008, s.352

V rokoch 1945 – 1948 formálne platila ústava z roku 1920, ale vzniklo množstvo štátnych inštitúcií a právnych noriem, ktoré prekračovali jej rámec. Novým prvkom v štruktúre štátnej moci boli aj slovenské národné orgány, preto slovenskí politici sa domáhali definitívnej úpravy česko–slovenských vzťahov. Predstavitelia českých politických strán odkladali legislatívno–ústavnú úpravu slovensko–českých vzťahov na obdobie, keď vznikne Ústavodarné národné zhromaždenie. Táto otázka sa preto riešila dohodami.

26. mája 1945 SNR schválila smernice na rokovanie Predsedníctva SNR s vládou ČSR a s predstaviteľmi českého politického života. Návrh federatívneho usporiadania obsahovali prvé tri body smerníc, ďalšie sa zaoberali rozdelením kompetencií. Rokovania sa uskutočnili v Prahe 31.mája – 2.júna 1945. O prvých troch bodoch sa vôbec nediskutovalo, ústavnoprávne úpravy česko–slovenských vzťahov mal riešiť ústavodarný zbor, rokovalo sa len o kompetenciách. Výsledkom bola dohoda, ktorá sa označuje ako prvá pražská dohoda.¹⁹

Stanovila, že SNR je nositeľkou štátnej moci na Slovensku, zákonodarnú moc môže vykonávať v tých otázkach, ktoré nie sú vyhradené československému zákonodarnému orgánu, výkonnú moc v tých veciach, ktoré nie sú vyhradené československej vláde. Za spoločné označila celoštátne hospodárske, sociálno – kultúrne a administratívno – politické veci. Dohoda ďalej konštatovala, že dokým sa neustanoví Dočasné národné zhromaždenie v spoločných veciach pre celé územie republiky zákonodarnú moc vykonáva prezident republiky na návrh vlády a po dohode so SNR. Zbor povereníkov zodpovedal vláde za výkon prezidentských dekrétov.²⁰ „*První pražská dohoda potvrdila principy vládního programu a udržela dosavadní pravomoc slovenských národních orgánů, odmítla obecně politické a tím i ústavně právní řešení česko-slovenského vztahu, nedala mu stabilní základnu, přenechala řešení politickým dohodám a tedy momentálním politickým zájmům. Odmítla federativní uspořádání v době, kdy ještě existovaly podmínky pro jeho realizaci: poválečná revoluční vlna, mocenská pozice SNR i možnost ovlivnit české orgány.*“²¹

Dohoda potvrdila asymetrický model štátoprávneho usporiadania, ale SNR mala ešte značné kompetencie. Vykonávala zákonodarnú činnosť vo veciach, ktoré sa netýkali celej republiky, podieľala sa na tvorbe prezidentských dekrétov, ktoré sa týkali Slovenska len

¹⁹ BARNOVSKÝ, M.: Od vojnovej katastrofy po Ústavu 9.mája. In *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava: 1998, s. 388-389

²⁰ VOJÁČEK, L.- SCHELLE, K.: *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava-Prívov: KEY Publishing, 2007, s.324

²¹ KAPLAN, K.: *Pravda o Československu*. Praha: Panorama, 1990, s.169

s jej súhlasom. Rozhodovala o všetkých personálnych otázkach na Slovensku a výkon vládnej moci na Slovensku sa realizoval cez Zbor povereníkov.

Slovensko v tomto čase bolo akousi autonómiou v unitárnom štáte s dočasnými prvkami federalizmu či konfederalizmu, ktoré zanikli po ustanovení Dočasného národného zhromaždenia. Vo všetkých vyhláseniach SNR a politických strán na Slovensku sa zdôrazňovala jednotnosť ČSR. Federácia sa chápala ako spoločný štát *sui generis*, t.j. štát, „v ktorom by existovali slovenské a české orgány s národnou suverenitou a veci spoločné mali spravovať ústredné orgány štátnej suverenity pri zachovaní jednotnosti a nedeliteľnosti ČSR.“²²

1.3 Druhá pražská dohoda

Dočasné národné zhromaždenie sa prvýkrát zišlo 28.10.1945 a zvolilo E. Beneša opäť za prezidenta. O jeho ustanovení rozhodla ešte londýnska vláda, ale jeho konečná podoba bola vecou ďalších jednaní. Dočasné národné zhromaždenie schválilo 28.2.1946 všetky prezidentské dekréty, ktoré nadobudli platnosť zákona a platili pre celé územie republiky. Preto vznikli spory o kompetencie so SNR. Obmedzovanie vplyvu slovenských orgánov nastalo aj v súvislosti s prípravou zákona o Ústavodarnom národnom zhromaždení.²³ Toto si vynútilo ďalšiu dohodu medzi Predsedníctvom SNR a vládou ČSR, ktorá sa uzavrela 11. apríla 1946. Prezidentovi boli priznané práva na Slovensku, vymenúval vysokoškolských profesorov, sudcov a štátnych úradníkov vyšších funkcií, udeľoval milosť aj na Slovensku, cudzozemcom československé a slovenské rady a vyznamenania na návrh Zboru povereníkov. Návrh bol predkladaný prostredníctvom Predsedníctva SNR vláde, ktorá ho mohla vrátiť alebo predložiť prezidentovi republiky. SNR sa tak podriadila kontrole vláde, závisela od nej, jej návrh neznamenal dostatočnú garanciu správnosti personálnej politiky.²⁴

Druhá pražská dohoda riešila spoluprácu pri príprave zákonov, vládnych nariadení a nariadení SNR. Skôr, ako boli rezortné osnovy zákonov a vládne nariadenia predložené vláde, mali ich prerokovať ministerstvá s príslušným poverením. Uznala sa nutnosť

²² BARNOVSKÝ, M.: Od vojnovej katastrofy po Ústavu 9.mája. In *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava: NLC – Dom slovenskej literatúry 1998, s. 390

²³ RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press a ústav T. G. Masaryka Praha, 1998, s.37

²⁴ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny státu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s.19

jednotnej plánovacej služby a jednotnej štatistickej služby, a tiež i jednotnej kontroly štátneho hospodárstva na celom území republiky.²⁵

Význam druhej pražskej dohody nespočíva v tom, že boli posilnené právomoci prezidenta. SNR chcela už 21. januára 1946 časť právomocí preniesť na prezidenta vlastným nariadením, ale nestalo sa tak, lebo pre ústredné československé orgány bol takýto postup nevýhodný. Bol by tým zdôraznený zložitý charakter štátu, kde jeho zložky odovzdávajú časť moci spoločným orgánom. Význam dohody spočíva skôr v tom, že Ústavodarné národné zhromaždenie, ktoré malo byť len zvolené, získalo legislatívnu moc nad celým územím štátu. Zároveň malo rešpektovať zvláštne postavenie SNR a Zboru povereníkov, ktorým bola ponechaná zákonodarná a výkonná moc na Slovensku pod podmienkou koordinácie činnosti s ústrednou vládou.²⁶

1.4 Voľby do Ústavodarného národného zhromaždenia a tretia pražská dohoda

Jedna z hlavných úloh Dočasného národného zhromaždenia bola príprava volieb do Ústavodarného národného zhromaždenia. Tieto voľby prebehli 26. mája 1946. V Čechách vyhrali komunisti „*ako jediný národ z neskoršieho sovietskeho bloku si Česi v relatívne slobodných voľbách zvolili slobodne komunistov.*“²⁷ Aj v celoštátnom meradle priniesli voľby víťazstvo KSČ. Komunistická strana sa stala najsilnejšou stranou, v Ústavodarnom národnom zhromaždení mala 93 poslancov, navyše KSS získala 21 kresiel. Národní socialisti obsadili 55 miest, Lidová strana 46 miest, slovenskí demokrati 43 miest a sociálni demokrati 37 miest.

Na Slovensku boli výsledky iné. Najsilnejšou stranou sa stala Demokratická strana, ktorá za podpory slovenských katolíkov získala 62% hlasov, zatiaľ čo KSS dostala 30,37% hlasov. Vďaka tomu Demokratická strana ovládla SNR a Zbor povereníkov, v ktorých získala absolútnu väčšinu.²⁸

Hneď po voľbách iniciovali komunisti uzavretie tretej pražskej dohody. Pripravovala sa na pôde Národného frontu. Príčinou jej vzniku bolo volebné víťazstvo Demokratickej strany na Slovensku. Tretia pražská dohoda presadila centralistický princíp usporiadania

²⁵ VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K.: *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava-Prívov: KEY Publishing, 2007, s. 324

²⁶ RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press a ústav T. G. Masaryka Praha, 1998, s. 39

²⁷ KRYSTLÍK, T.: *Zamčené dějiny. 1918, 1938, 1948, 1968*. Praha: Alfa, 2008, s. 165

²⁸ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dějiny státu a práva v letech 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s. 29-30.

štátu a obmedzila právomoci slovenských národných orgánov. Vláda schválila dohodu 28.júna 1946 a SNR 16. júla 1946.²⁹

Podľa tretej pražskej dohody boli právomoci slovenských orgánov obmedzené. Zbor povereníkov bol podriadený vláde ako jej výkonný orgán. Vláda rozhodovala, či osnovy prijímané SNR sa nedotýkajú celoštátnych vecí. Ministri ústrednej vlády získali právo so súhlasom poverencov vykonávať svoju právomoc na Slovensku. Z právneho hľadiska bola dohoda vlastne protiústavná, lebo bola v rozpore s ústavným zákonom č. 65/1946 Zb. o Ústavodarnom národnom zhromaždení, podľa ktorého bol rozsah právomocí slovenských národných orgánov stanovený tak, ako ich stanovila prvá pražská dohoda.³⁰ Treťou pražskou dohodou sa uzatvára vývoj od Košického vládneho programu k unitarizmu. Z hľadiska štátoprávneho sa prakticky začal proces centralizácie a podriaďovania slovenských národných orgánov vláde a ostatným orgánom Československej republiky.³¹

*„Princip rovný s rovným, zakotvený v dokumentech vlády a SNR, byl úplně likvidován, k čemuž došlo z podnětu komunistů, kteří jej dříve nejvíc obhajovali. První povolební komunistický úder proti DS postihl v první řadě národně-politické zájmy Slováků a postavení jejich orgánů. Byl to triumf centralismu, českého nacionalismu a oživení čechoslovakismu.“*³²

1.5 Február 1948

Na Slovensku vo voľbách v roku 1946 zvíťazila Demokratická strana, preto sa komunisti snažili oslabiť dôsledky volebného víťazstva tejto strany. Presadzovali tretiu pražskú dohodu, ktorá oslabovala pozície slovenských národných orgánov, v ktorých najsilnejšie pozície mala práve Demokratická strana.

Začiatkom jesene 1947 „odhalili“ komunisti protištátne sprisahanie na Slovensku, do ktorého boli údajne zapojení aj predstavitelia DS. Toto vykonštruované obvinenie viedlo k diskreditácii strany a k oslabeniu jej postavenia. České politické stany, Národno-socialistická a Lidová strana, si začali uvedomovať, že je potrebný spoločný postup s Demokratickou stranou proti komunistom. 20. februára 1948 ministri týchto strán podali

²⁹ BARNOVSKÝ, M.: Od vojnovej katastrofy po Ústavu 9.mája. In *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava: NLC – Dom slovenskej literatúry, 1998, s.445

³⁰ RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztáhy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press a ústav T. G. Masaryka Praha, 1998, s.50

³¹ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s.23.

³² KAPLAN, K.: *Pravda o Československu*. Praha: Panorama, 1990, s.184

demisiu a štyria členovia vlády za Demokratickú stranu sa k nim pridali.³³

Predpokladali, že Klement Gottwald nedokáže bez podpory týchto strán zostaviť novú vládu, že sa budú musieť vypísať predčasné voľby, v ktorých komunisti nezvítazia. Gottwald však prehlásil, že vláda ostáva vo funkcii, pretože len 12 ministrov z 26 podalo demisiu. Komunisti začali nátlakové akcie, prostredníctvom ktorých chceli donútiť prezidenta Beneša, aby demisiu prijal a vládu doplnil z ľavicových strán NF, ktoré budú ochotné spolupracovať s komunistami.³⁴

Keďže na Slovensku povereníci za Demokratickú stranu v Zbore povereníkov demisiu nepodali, vládna kríza tu bola prenesená umelo. Argumentovali tým, že keď podali demisiu členovia vlády za Demokratickú stranu, tak to treba považovať i za demisiu zástupcov v Zbore povereníkov, ktorí túto stranu reprezentovali. Zbavili ich funkcií a na ich miesta dosadili komunistov. Na Slovensku sa vládna kríza vyriešila skôr ako v Prahe. Tá skončila 25.2.1948 prijatím demisie a vymenovaním novej vlády, na čele ktorej bol opäť Klement Gottwald.³⁵

Politické pomery vo februári 1948 boli výsledkom krízy ľudovodemokratického režimu. Základné princípy, z ktorých vychádzal, sa začali narúšať. Zapríčinili to v prvom rade komunisti a ich úsilie o uchopenie moci do vlastných rúk. Začali byť obmedzované politické slobody, bola vytvorená tajná cenzúra, ktorou sa kontrolovala tlač, zakázané boli spolky, obmedzená bola sloboda prejavu. Komunisti nemali záujem udržať NF ako ľudovodemokratickú koalíciu, lebo stál v ceste ich mocenským zámerom.³⁶

Z uvedených skutočností vyplýva, že roky 1945 – 1948 neboli teda rokmi slobody, boli rokmi boja o demokraciu, rokmi zápasu, ktoré vyvrcholili komunistickým prevratom, ktorým sa určil ďalší osud našej republiky. Obnovenú republiku možno z tohto pohľadu chápať ako „*mŕtvo narodené dieťa*.“³⁷

³³ PEŠEK, J.: Priebeh februárových udalostí na Slovensku. In *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, s.178-179

³⁴ RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press a ústav T. G. Masaryka Praha, 1998, s.115

³⁵ PEŠEK, J.: Priebeh februárových udalostí na Slovensku. In *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, s.180- 181

³⁶ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny státu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s.38.

³⁷ VEBER, V.: *Osudové únorové dny*. Praha: Lidové noviny, 2008, s.30

2 SPÔSOB VLÁDNUTIA V ŠTÁTE PODĽA ÚSTAVY 9. MÁJA 1948

2.1 Príprava Ústavy 9. mája 1948

Ako sme už uviedli, v povojnovom období platila ústava z roku 1920, ktorá však nezodpovedala realite a spoločenskej situácii. Pomníčovský vývoj, dekréty prezidenta republiky, normotvorná činnosť SNR či legislatívna činnosť povojnových parlamentov, to všetko si vyžadovalo jej úpravu. Zmeny nastali aj v systéme verejnej správy, ktorých základom sa stali národné výbory. Menil sa volebný systém, súdnictvo, zmeny sa dotkli aj vlády, parlamentu, volebného práva a štátneho občianstva.

Návrhy ústavy, ktoré pripravovalo Ústavodarné národné zhromaždenie, obsahovali aj niektoré princípy parlamentnej demokracie a Ústavnej listiny z roku 1920. Nadväzovanie na Ústavu 1920 ako aj na obdobie po roku 1945 zdôrazňovala aj dôvodová správa k novej ústave.

Po februári 1948 návrhy jednotlivých častí ústavy prejednávala vláda, Národné zhromaždenie a jeho ústavný výbor, ale hlavne predsedníctvo KSČ a NF.

Stále nebola vyriešená otázka štátoprávneho usporiadania československého štátu. Vedúci predstavitelia KSS ešte pred prijatím ústavy predložili návrhy, ktorými chceli rozšíriť právomoc slovenských národných orgánov. Predsedníctvo ÚV KSČ však na podnet K. Gottwalda väčšinu z nich zamietlo.³⁸

V septembri 1947 sa vytvorila osobitná komisia pri Predsedníctve ÚV KSČ. Zúčastnili sa jej aj slovenskí zástupcovia s cieľom prerokovať problém Slovenska v ústave. Po diskusiách vznikol spoločný návrh na ústavnú úpravu vzťahu Čechov a Slovákov, ktorý bol 6. februára 1948 poslaný vedeniu ostatných politických strán. Ústavné návrhy vypracovali aj Demokratická strana a Strana slobody a Úrad predsedníctva vlády ich v rovnaký deň rozposlal.³⁹

KSS osobitný návrh ústavy nevypracovala. KSČ čakala, ako sa vyjasní spoločenská situácia, preto návrh do februára 1948 nepredložila. Bol vypracovaný spoločný ústavný návrh, ktorý bol pokusom o dôsledný unitarizmus. Slovenské národné orgány mali byť predstaviteľom samobytnosti slovenského národa a nositeľom československej štátnej jednoty na Slovensku. Takto sa úmyselne neštátoprávne a neústavnoprávne definovala SNR a Zbor povereníkov.⁴⁰

³⁸ KUKLÍK, J.: *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Lindre Praha, 2008, s.117-118

³⁹ BEŇA, J.: *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2001, s.311

⁴⁰ BEŇA, J.: Slovenské národné orgány a Február 1948. In *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, s. 258

KSČ presadzovala v ústavnom výbore asymetrické, unitaristické, centralistické riešenie, v ktorom sa mala posilniť právomoc vlády. Za jednotný štát považovala taký štát, v ktorom sú národné orgány podriadené centrálnej vláde. Zbor povereníkov ako vládny orgán sa chápal ako narušanie myšlienky jednotného štátu. Práve preto sa predkladali ustanovenia, normatívne možnosti na kontrolu zákonodarnej moci SNR, možnosti vysloviť veto nariadeniam, ktoré SNR prijala, možnosti SNR rozpustiť. Preto boli návrhy, že Zbor povereníkov je podriadený vláde, vláda ho môže vymenovať a odvolať, prípadne vysloviť nedôveru a SNR je povinná Zbor povereníkov alebo jej člena odvolať. Členovia Zboru povereníkov mali skladať sľub predsedovi vlády a mali sa riadiť jednak zákonmi, ale aj nariadeniami a smernicami, ktoré vydala vláda vo veciach celoštátnych.⁴¹

Návrh Strany slobody vychádzal z tzv. rozstupového variantu. Poslanci Národného zhromaždenia mali súčasne tvoriť Českú národnú radu a SNR podľa toho, kde boli zvolení, či v Čechách alebo na Slovensku. Suverenita štátu bola iba jedna. Republika nebola zloženým štátom, ale sústava jeho orgánov štátnej moci a štátnej správy mali symetrickú podobu. Právomoc však bola odvodená z jedného zdroja suverenity. Ľud delegoval vo voľbách svoju suverenitu na Národné zhromaždenie.⁴²

Návrh Demokratickej strany vychádzal z asymetrického modelu, kde mali byť rozšírené kompetencie SNR a Zboru povereníkov. Ich postavenie vo vzťahu k prezidentovi malo byť také isté ako postavenie Národného zhromaždenia a vlády ČSR.⁴³ Demokratická strana pôvodne uvažovala o federatívnom alebo aspoň symetrickom zriadení, ale tento návrh pre unitaristické postoje českých politických strán bol nepriechodný, preto od neho upustila.⁴⁴

Návrh ústavy spracoval aj prof. Kubeš, ako člen ústavnej komisie Československej strany národno socialistickej. Zverejnil ho začiatkom roku 1948. Prof. Kubeš sa do značnej miery snažil zosúladiť ústavné zásady predmníchovskej republiky s povojnovým vývojom.⁴⁵

Úmyselne prevzal úvod z ústavy 1920: „*My národ československý...*“ aj keď uznával, že v otázkach, ktoré sa týkali výlučne Slovenska, nemôžu byť Slováci majorizovaní. Odmietol asymetrický model riešenia slovenskej otázky, vychádzal z rozstupovej alternatívy. Neuznával SNR, mal ju nahradiť krajinský snem pre Slovensko, to isté sa malo

⁴¹ BEŇA, J.: *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2001, s.300

⁴² Tamtiež, s.306-307

⁴³ BARNOVSKÝ, M.: Od vojnovej katastrofy po Ústavu 9.mája. In *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava: NLC – Dom slovenskej literatúry. 1998, s. 462

⁴⁴ BEŇA, J.: *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2001, s.308

⁴⁵ GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa II 1945-1960*. Praha: Karlova Univerzita, 2006, s.237

zriadiť aj v Čechách a na Morave. Krajiny mali tvoriť hlavný rámec správneho systému. Ich nižšie články mali byť okresy a obce, v ktorých štátnu správu by obstarávali národné výbory. Návrh podrobnejšie nerozoberal, aká mala byť ich právomoc a pôsobnosť.⁴⁶

2.2 Schválenie a obsah Ústavy 9. mája

Posledný februárový týždeň 1948 sa mali konať diskusie v Národnom fronte o jednotlivých návrhoch politických strán. 20.-25. februára 1948 však nastal prevrat, ktorým sa nastolil komunistický monopol moci. Po týchto udalostiach sa nová ústava dotvárala podľa návrhov KSČ. „*Mocenský monopol KSČ přípravu ústavy značně „zjednodušil“*. *Komunisté bud' dřívější oponenty umlčeli, nebo oponenti zamlkli sami*.“⁴⁷ Slovenskí komunisti chceli mierniť aspoň centralizáciu, ale Predsedníctvo KSČ väčšinu ich návrhov zamietlo. Slovenskí poslanci nemali možnosť presadiť svoje požiadavky v parlamente, pretože 16. apríla 1948 bol zrušený zákaz majorizácie.⁴⁸

Ešte pred schválením ústavy prijalo Národné zhromaždenie zákony, ktoré charakterizovali ciele nového režimu. Išlo hlavne o predpisy, ktoré mali dokončiť znárodnenie a ďalšiu fázu pozemkovej reformy, ako aj zákon o národnom poistení, ktorý komunisti používali ako symbol starostlivosti o novú generáciu.

Vďaka tomuto bol návrh ústavy 9. mája 1948 vo Vladislavskej sále Pražského hradu jednomyselne prijatý. 246 prítomných poslancov hlasovalo oddelene o jednotlivých častiach – o preambule, základných článkoch a o nasledujúcich kapitolách. Predseda vlády Gottwald v prejave pripomenul, že dátum prijatia ústavy je symbolický, pretože sa jednalo o výročie oslobodenia. Prezident republiky E. Beneš odmietol ústavu podpísať a 7. 6. 1948 odstúpil zo svojej funkcie. Ústavu 9. mája 1948 podpísal K.Gottwald ako ústavný zákon č.150/1948 Sb.⁴⁹

Základom sa stal komunistický návrh Vladimíra Procházky. V Dôvodovej správe k Ústave 9. mája sa uvádza: „*Je obecně známo, že naše nová ústava má být ústavou lidové demokracie a že nemůže být ničím jiným než ústavou lidové demokracie. Lidovou demokracií rozumíme vyšší typ demokracie, jak si jej lid obou našich národů vybojoval*

⁴⁶ Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Organizacia-a-charakter-verejnej-spravy-v-Ceskoslovensku-v-rokoch-1945-1948.htm> [cit. 2016-03-03]

⁴⁷ KAPLAN, K. – JIČÍN, R.: *Příprava ústavy ČSR v letech 1946-1948: diskuse v Národní frontě a názory expertů*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s.8

⁴⁸ BARNOVSKÝ, M.: Od vojnovnej katastrofy po Ústavu 9.mája. In *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava: NLC – Dom slovenskej literatúry. 1998. s. 395

⁴⁹ KUKLÍK, J.: a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Lindre Praha, 2008, s.118

v závěru druhé světové války svou národní a demokratickou revolucí a k němuž položil základ nadšenou prací na budování osvobozené republiky...“⁵⁰

Ústavu po formálnej stránke tvorilo Vyhlásenie, dvanásť základných článkov a desať kapitol. Vyhlásenie malo charakter politického dokumentu, hneď prvá veta naznačovala, akým smerom sa bude uberať obnovená republika: „*My lid československý, prohlašujeme, že sme pevně rozhodnutí vybudovat svůj osvobozený stát jako lidovou demokracii, která nám zajistí pokojnou cestu k socialismu.*“⁵¹ Výrazne sa spomína slávna história, ktorá spájala dva slovanské národy - Slovákov a Čechov. Žili v spoločnom štáte na území Veľkej Moravy, bojovali za spoločné ciele až do zriadenia spoločného štátu v roku 1918. Vo Vyhlásení sa ďalej spomína história, ktorá bola charakterizovaná negatívne, ako víťazstvo kapitalistického hospodárskeho zriadenia v dvadsiatych rokoch 20. storočia, čo prinieslo nezamestnanosť a vyústilo do mníchovskej zrady. Buržoázia je tu označená ako vládnuca trieda, ktorá zradila ľud. Počas druhej svetovej vojny povstali Slováci aj Česi a za pomoci hlavne ZSSR dosiahli oslobodenie. Obnovená republika mala byť, „*státom národním, zbaveným všech nepřátelských živlů, žijícím družně s rodinou slovanských států a v přátelství se všemi mírumilovnými národy světa. Chceme, aby to byl stát lidové demokracie, v němž svými zástupci zákony nejen dává, nýbrž je svými zástupci také sám vykonáva.*“⁵²

V úvodnom Vyhlásení čiže v preambule sa odrazila ideológia nového režimu, pretože sa zdôrazňovalo, že v oslobodenom štáte sa bude budovať ľudová demokracia, ktorá bude smerovať a pripravovať cestu k socializmu. Interpretácia spoločnej histórie bola vykladaná z pohľadu komunistickej a marxistickej ideológie.

V základných článkoch sa charakterizovali inštitúcie politického a hospodárskeho zriadenia. Články zároveň boli úvodnými ustanoveniami k jednotlivým kapitolám. Prvá kapitola sa týkala práv a povinností občanov, zdôrazňovala sa rovnosť pred zákonom a rovnosť v postavení muža a ženy (§ 1). Ústava zaručovala slobodu osobnú a domovú, listové tajomstvo, slobodu pobytu, majetkovú slobodu, právo na vzdelanie a vierovyznanie a tiež slobodu zhromažďovania sa. Zo sociálnych práv sa zaručovalo právo na prácu, ženy vzhľadom na tehotenstvo a starostlivosť o deti mali zaručenú úpravu pracovných podmienok (§ 26). Všetci pracujúci mali právo na mzdu, na oddych a na dovolenku (§27). Zároveň sa v ústave vymedzili povinnosti občanov k štátu a ku spoločnosti. Každý

⁵⁰ GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945-1960*. Praha: Karlova Univerzita, 2006, s.370

⁵¹ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

⁵² Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

musel byť verný republike, dodržiavať ústavu a zákony, v rámci vlastenectva zveľaďovať národný majetok, pracovať podľa svojich schopností. Za najväčšiu povinnosť ústava ukladala „*obranu státu a jeho lidově demokratického zřízení.*“ (§ 34 ods.1)

V ústave nenájdeme ani zmienku o právach národnostných menšín, čo logicky vyplýva z toho, že ústavným dekrétom č.33/1945 Zb. bola maďarská a nemecké národnostná menšina zbavená štátneho občianstva.

Práve táto kapitola je dôkazom rozporu medzi ústavou *de iure* a ústavou *de facto*, teda medzi formálnym znením ústavy a ústavnou skutočnosťou. V čase platnosti Ústavy 9. mája boli vo veľkej miere zámerne porušované a potláčané základné občianske a ľudské práva a slobody. V 50. rokoch táto kapitola vôbec nebola doplnená ani zmenená.⁵³

Druhá kapitola sa venuje Národnému zhromaždeniu (parlamentu), ktoré malo sídlo v Prahe. Bolo najvyšším orgánom zákonodarnej moci, malo jednu snemovňu, tvorilo ho 300 poslancov, ktorí boli volení na šesť rokov (článok V). K trestnému stíhaniu poslanca bol potrebný súhlas Národného zhromaždenia(§ 45). Ak poslanca zatkli pre priamu účasť na trestnom čine, musel príslušný úrad oznámiť zatknutie predsedovi Národného zhromaždenia. Ak snemovňa do 14 dní nevyslovila súhlas s ďalšou väzbou, poslanec bol prepustený na slobodu. Ak snemovňa nezasadala, bol potrebný súhlas predsedníctva Národného zhromaždenia (§ 46). Prezident republiky zvolával Národné zhromaždenie dvakrát do roka, ak nadpolovičná väčšina poslancov žiadala predsedu vlády o jeho mimoriadne zvolanie. Prezident bol povinný urobiť tak do 14 dní (§ 49). Prezident republiky mal právo Národné zhromaždenie aj rozpúšťať. Národné zhromaždenie rozhodovalo o štátnom rozpočte. Po uplynutí volebného obdobia a v podobných situáciách právomoc prevzalo predsedníctvo Národného zhromaždenia, ktoré nemohlo meniť ústavu ani voliť prezidenta (§ 66). „*Národní shromáždění je způsobilé se uznášet, je-li přítomna aspoň třetina poslanců. K platnosti usnesení je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných. Usnesení, kterým se mění ústava, schvaluje ústavní zákon nebo se rozhoduje o vypovězení války, potřebuje k platnosti, aby pro ně hlasovaly nejméně tři pětiny všech poslanců. Stejně většiny je třeba k platnosti usnesení, kterým se vynáší odsuzující rozsudek v trestním řízení proti prezidentu nebo členům vlády.*“ (§ 54)

Právomocami prezidenta sa venuje tretia kapitola. Prezidenta volilo Národné zhromaždenie na sedem rokov.(článok VI) V čase voľby prezidenta musela byť na schôdzi nadpolovičná väčšina poslancov. Zvolený bol ten prezident, za koho hlasovali tri pätiny

⁵³ GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945-1960*. Praha: Karlova Univerzita, 2006, s.333

prítomných. Ak sa prezident nezvolil v druhej voľbe, mala sa konať voľba medzi tými kandidátmi, ktorí dostali v tejto voľbe najviac hlasov. Zvolený mal byť ten, ktorý získal väčší počet hlasov. Pri rovnosti hlasov sa mal použiť los (§ 68). Prezident mohol byť vo svojej funkcii dvakrát. Ak prezident nemohol svoju funkciu vykonávať (úmrtie, vzdanie sa funkcie), prebehla voľba nového prezidenta, dovtedy jeho funkciu vykonávala vláda (§72). Ak bol prezident zaneprázdnený alebo chorý viac ako šesť mesiacov, zvolilo Národné zhromaždenie náместníka, ktorý sa ujal úradu (§ 73). Prezident nebol zodpovedný z výkonu svojej funkcie, vláda zodpovedala za jeho činnosť Národnému zhromaždeniu (§ 76). Zjednával a ratifikoval medzinárodné zmluvy, zmluvy politické a hospodárske všeobecného charakteru vyžadovali pred ratifikáciou súhlas Národného zhromaždenia a zmluvy, ktorými sa menilo štátne územie schvaľovalo Národné zhromaždenie. Prezident podpisoval zákony Národného zhromaždenia a mal právo zákony vrátiť aj s pripomienkami. Menoval predsedu a členov vlády, určoval, kto bude riadiť ministerstvá, odvolával vládu, ak podala demisiu. Vymenovával vysokoškolských profesorov, sudcov z povolania od piatej stupnice a dôstojníkov ako aj iných štátnych zamestnancov od tretej platovej stupnice. Udeľoval amnestiu, bol vrchným veliteľom brannej moci, na základe uznesenia vlády vyhlasoval vojnový stav a vypovedal vojnu z rozhodnutia Národného zhromaždenia.(§ 74) Trestne stíhaný mohol byť len za vlastizradu, prezidenta by súdilo Národné zhromaždenie, jeho trestom mohla byť len strata prezidentského úradu (§ 78). Podľa Ústavy 9. mája prezident zastupoval štát navonok.

Vládu, najvyšší orgán vládnej a výkonnej moci, rozoberá štvrtá kapitola. Menoval a odvolával ju prezident republiky, zodpovedná bola Národnému zhromaždeniu. (článok VII) Dôveru jej vyslovovalo Národné zhromaždenie, ktorému predkladala svoj program. Jednala o politických záležitostiach, rozhodovala o menovaní sudcov, dôstojníkov a iných štátnych zamestnancov od piatej platovej stupnice, pokiaľ sa jednalo o ústredné úrady, Jednala aj o návrhoch na menovanie funkcionárov, ktorých menoval prezident republiky. Rozhodovala aj o menovaní a odvolaní predsedu Zboru povereníkov, jednala o vládnych návrhoch pre Národné zhromaždenie a tiež o zákonoch SNR (§ 89). V medziach zákona vydávala nariadenia, ktoré mohli vydávať aj jednotliví ministri, ak boli zákonom splnomocnení (§ 90). Pokiaľ by členovia vlády úmyselne alebo z nedbanlivosti porušili zákony boli trestne stíhaní. Žalobu by podávalo predsedníctvo Národného zhromaždenia (§91).

Samostatnou časťou v ústave bola úprava postavenia slovenských národných orgánov, ktoré boli článkom jednotného štátneho v podstate centralizovaného aparátu. Zakotvenie

slovenských orgánov znamenalo „*uznání Slováků jako státotvorného národa*.“⁵⁴ SNR mala zákonodarnú právomoc vo veciach národnej a regionálnej povahy (§ 94). Znamenalo to, že pre rozvoj Slovenska to boli významné záležitosti, ale z hľadiska mocensko-politického len okrajové. Išlo napr. o tieto záležitosti: starostlivosť o rozvoj národnej kultúry, o historické pamiatky, o ľudové umenie, o školstvo, cestovný ruch, šport. Jej právomoci sa týkali sociálnej starostlivosti a zdravotníctva, okrem vecí, ktoré upravovali zákony jednotne pre celú republiku. Starala sa o výstavbu miest a obcí, ak sa netýkali jednotných hospodárskych plánov. Svojimi zákonmi mohla regulovať maloobchod a remeslá, ak v nich prevažoval podnikateľov osobný výkon (§ 96).

SNR si volila predsedníctvo, ktoré riadilo jej prácu. (§ 103 ods.1) Uznášaniaschopná bola vtedy, ak bola prítomná polovica poslancov. Aby bolo uznesenie platné, bol potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných. Podľa § 108 ods. 1 „*Návrhy zákonů Slovenské národní rady mohou za podmínek stanovených jednacím řádem vycházet buď od vlády nebo od sboru pověřenců nebo od poslanců Slovenské národní rady*.“

Vláda mohla zabrániť, aby bol vydaný zákon SNR a to z dôvodov, že zákon odporuje ústave alebo ústavnému zákonu, prekračuje právomoc SNR alebo je v rozpore s jednotným hospodárskym plánom, alebo rozpočtovým zákonom. Predseda vlády takýto zákon predložil vláde do štrnástich dní, ktorá do dvoch mesiacov rozhodla o veci s konečnou platnosťou (§ 110). Z tohto jasne vyplýva, že SNR bola podriadená celoštátnej vláde.

Zbor povereníkov bol národným orgánom vládnej a výkonnej moci na Slovensku. Menovala a odvolávala ho vláda, čo určilo aj jeho charakter. Zo svojej činnosti sa zodpovedal vláde a SNR. (článok IX ods.2) Mal obmedzenú pôsobnosť v oblasti, hospodárskej, kultúrnej a sociálnej.

Národné výbory boli podľa článku X označené ako nositelia a vykonávatelia štátnej moci v obciach, okresoch a krajoch a boli považované za strážcov práv a slobôd ľudu. Podľa správnej sústavy sa delili na miestne, okresné a krajské (§123). Ich úlohou bolo: chrániť ľudovodemokratické zriadenie, starať sa o národnú bezpečnosť, zveľaďovať národný majetok, podľa jednotného hospodárskeho plánu riadiť hospodárske, sociálne a kultúrne budovanie na svojom území, starať sa o národné zdravie (§125). Podliehali kontrole ľudu (§ 126 ods.1), boli povinné zachovávať zákony a nariadenia, boli podriadené vládnej a výkonnej moci, hlavne ministrovi vnútra (§131).

⁵⁴ BÍLÝ, J.: *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, s.254

Podľa článku XI súdy boli nezávislé, sudcovia boli z povolania a jednak z ľudu, boli rovní pri rozhodovaní a viazaní len právnym poriadkom ľudovej demokracie. Súdny bol oddelený od správy (§ 138 ods.1), pre celé územie republiky bol zriadený najvyšší súd, najvyšší vojenský súd a správny súd (§ 137). Súdne senáty tvorili sudcovia z povolania a sudcovia z ľudu. Ústava zaručovala sudcom z povolania trvalé miesta, ale mohli byť preložený aj proti svojej vôli a zosadení na základe právoplatného kárneho previnenia. Nemohli pracovať v iných platených funkciách, pokiaľ im to neumožní zákon (§ 141 ods.2,3) . „*Soudcové slibují přísahou, že budou zachovávat zákony a nařízení, vykládat je v duchu ústavy i zásad lidově demokratického zřízení a rozhodovat nestranně.*“ (§ 143 ods.1)

Charakteristika hospodárskeho zriadenia sa nachádzala vo ôsmej kapitole. Výrobné prostriedky podľa ústavy boli buď národným majetkom, alebo majetkom ľudových družstiev, alebo boli v súkromnom vlastníctve (§ 146). Národným majetkom sú tie hodnoty, ktoré podliehali znárodneniu, čo bližšie stanovil zákon (§ 147). Do národného majetku ústava zaradila: nerastné bohatstvo, zdroje energie, hutí, bani, prírodné liečivé zdroje, podniky nad 50 zamestnancov, banky, poisťovne, železničnú, leteckú, cestnú dopravu, poštu, telefón, rozhlas, televíziu, film. (§ 148). Národný majetok mal v rukách štát. Tie časti národného majetku, ktoré nemali celoštátny význam, mohli byť v rukách ľudovej správy. Išlo o komunálne vlastníctvo (§ 149). Ľudové družstvá boli združenia pracujúcich, ktorých cieľom malo byť zvýšenie životnej úrovne pracujúcich (§ 157). Najvyššiu hranicu súkromného vlastníctva ústava stanovila pre podniky s 50 zamestnancami (§ 158 ods.1) a pre súkromnú drážbu pôdy do 50 ha, ak išlo o pôdu, na ktorej vlastník sám pracoval (§ 159). Ústava hovorila aj o osobnom vlastníctve k predmetom domácej a osobnej potreby. Osobitná časť bola v ústave venovaná jednotnému hospodárskemu plánu. Riadil ho štát (§162), pripravovala ho vláda na určité časové obdobie a vyhlasoval sa zákonom.

Všeobecné ustanovenia sa nachádzajú v deviatej kapitole. Dotýkajú sa štátneho občianstva, ktoré je jednotné a podmienky, za ktorých sa nadobúda, stanovuje zákon. (§165). Jedine ústavným zákonom sa môžu meniť hranice republiky (§ 166). V republike sa kraje budú deliť na okresy a na obce. V kapitole sa ďalej uvádza hlavné mesto – Praha, farby republiky – biela, červená a modrá, štátny znak a vlajky upravoval zákon (§ 169).

Posledná desiatka kapitola sa venuje záverečným a prechodným ustanoveniam. Týkala sa platnosti ústavy, ktorú treba chápať ako celok. Ústavná listina Československej republiky zo dňa 29.2.1920, č. 121 Sb. stratila platnosť dňa 9.8.1948 rovnako ako všetky ústavné a iné zákony, ktoré „*odporují ustanovením této ústavy a zásadám lidově demokratického*

zřízení nebo upravují věci odchylně od této ústavy.“ (§ 173 ods.2) Výnimku tvorili zákony týkajúce sa znárodnenia a pozemkovej reformy. Národné zhromaždenie zvolené podľa ústavného zákona 16.4.1948, č. 74 Sb. sa považovalo za Národné zhromaždenie zvolené podľa tejto ústavy, SNR vykonáva svoju právomoc dovtedy, dokiaľ sa neustanoví SNR, ktorá bude zvolená podľa nového volebného zákona (§ 98 ods.1)

I napriek mocensko-politickej situácii si ústava zachovala niektoré formálne demokratické rysy. Napr. zachovali sa niektoré rysy formálnej parlamentnej demokracie s deľbou moci, v ústave boli potvrdené práva a slobody občanov, koncepcia nezávislého súdnictva. Charakter ústavy potvrdzoval skôr pomery predfebruárové než pofebruárové a tým sa odlišovala od sovietskej ústavy z roku 1936 ako aj od ústav iných „ľudovodemokratických štátov“, ktoré kopírovali vtedy stalinskú sovietsku ústavu. V ďalších rokoch, v období stalinizmu, sa preberali sovietske ústavné vzory, preto bola menená, dopĺňaná, ale aj porušovaná, obchádzaná a svojvoľne interpretovaná.⁵⁵

2.3 Forma štátu a jej zložky – Ústava versus realita

V tejto časti chcem zhrnúť poznatky o forme štátu a jej zložkách, ktoré vyplynuli z ústavy a ktoré v reálnom živote mali úplne iné opodstatnenie. Budem vychádzať aj z odbornej literatúry, aj z teórie práva. Na začiatku chcem v krátkosti vysvetliť pojmy: forma štátu, forma vlády, štátne zriadenie, štátny režim.

Každý štát má svoj obsah a formu. Pod obsahom štátu rozumieme činnosť, ktorá má cieľ, zabezpečuje sa štátnou mocou, ktorú vykonáva sústava štátnych orgánov.⁵⁶

Forma štátu je spôsob organizácie štátnej moci a režim jej fungovania. Statickou stránkou formy štátu je spôsob organizácie štátnej moci, to znamená forma vlády a štátne zriadenie, čiže územno-organizačné členenie štátu. Dynamickú stránku formy štátu zase predstavuje režim fungovania štátnej moci, teda štátny režim a prípadne aj politický režim. Z uvedenej teórie vyplýva, že forma štátu je nadradený pojem vo vzťahu k forme vlády, štátnemu zriadeniu a k štátnemu režimu.⁵⁷

Hneď prvý článok ústavy charakterizuje formu štátu ako ľudovodemokratickú republiku a za zdroj moci označuje ľud. V článku IV sa uvádza, že zvrchovaný ľud vykonáva štátnu moc pomocou zastupiteľských orgánov, ktoré si sám volí a zároveň sú ľuďom kontrolované a ľudu zodpovedné. Volebné právo do zastupiteľských orgánov bolo rovné, priame a tajné,

⁵⁵ SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s.168.

⁵⁶ PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, s.100

⁵⁷ Tamtiež, s.102

voliť mohol každý občan, ktorý dosiahol vek 18 rokov a zvolený mohol byť každý od 21 rokov. Ľud si vytváral dobrovoľné organizácie, hlavne politické, odborové, družstevné a kultúrne, organizácie žien a mládeže a organizácie telovýchovné na obstarávanie vecí verejných a na uplatňovanie svojich demokratických práv. Štát zaručoval občanom slobodu prejavu, právo na vzdelanie, právo na prácu a odpočinok po práci. Podľa článku XII malo národné hospodárstvo slúžiť ľudu, v tomto verejnom záujme štát riadil hospodárstvo jednotným hospodárskym plánom.⁵⁸

„Ústava 9. mája zakotvila v súlade s teóriou marxizmu – leninizmu všetky výdobytky robotníckej triedy a pracujúceho ľudu, ktoré sa dosiahli v národnej a demokratickej revolúcii, realizovanej na základe Košického vládneho programu a Budovateľského programu, ako aj všetky ďalšie revolučné premeny našej spoločnosti, smerujúce k budovaniu socializmu. Ústava zakotvila formu štátu ako formu diktatúry proletariátu, ktorá sa označila ako ľudová demokracia.“⁵⁹

2.3.1 Forma vlády

Do formy vlády patrí sústava najvyšších orgánov v štáte a vzťahy medzi nimi, ako aj vzťahy obyvateľstva k štátnej moci a naopak.

Podľa sústavy štátnych orgánov a ich vzájomných vzťahov ako aj podľa hlavy štátu poznáme formy vlády: monarchie, republiky, diktatúry. Monarchie poznáme vo forme absolutistickej, stavovskej, parlamentnej, konštitučnej. Republikánska forma sa vyskytuje najmä vo forme parlamentnej a prezidentskej republiky. Autoritatívne, totalitné systémy poznáme ako diktatúry jednotlivca, menšiny a väčšiny.

V demokratických štátoch rozoznávame parlamentnú monarchiu, parlamentnú republiku a prezidentskú republiku.

Podľa vzťahov medzi obyvateľstvom a medzi štátom a naopak rozoznávame demokratickú a nedemokratickú formu vlády⁶⁰.

Klasické delenie štátnej moci na moc zákonodarnú, výkonnú a súdnu v ústave nenájde. V Dôvodovej správe k Ústave 9. mája sa uvádza: „V novej ústave provádíme zásadu, že moc ve štáte je jen jedna, totiž moc svrchovaného lidu. Lid je tedy u nás nositelem suverenity, jediným suverénem. S tohto stanoviska odmítáme theorii o dělbe státní moci na tři „moci“ kvalitně od sebe odlišné, na zvláštní moc zákonodárnou,

⁵⁸ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

⁵⁹ Dostupné na internete: <http://www.dotyky.net/?p=1478> [cit. 2016-01-20]

⁶⁰ PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, s.117

výkonnou a soudní. Považujeme ji za pozůstatek monarchie a starších režimů, pro nás existuje ve státě jen jedna moc, moc lidu.“⁶¹

Ako som už uviedol v predchádzajúcej podkapitole, najvyšším zastupiteľským zborom bolo Národné zhromaždenie. Malo pôsobnosť na celom území republiky. Jeho postavenie sa začalo výrazne meniť po parlamentných voľbách 30. mája 1948. Generálny tajomník ÚV KSČ Rudolf Slánsky vtedy vyhlásil, že parlament nebude aj tak o ničom rozhodovať, „*všetchno důležité rozhodneme tady.*“⁶² Voľby sa konali v atmosfére strachu, ľudia mohli voliť len z kandidátky NF, ktorú tvorili vlastne komunisti. „*Parlamentní volby se změnilý v trapnou divadelní frašku a sněmovna v poslušnou hlasovací mašinérii, která jednohlasně schvalovala všechno, co jí bylo předloženo.*“⁶³ V nasledujúcich rokoch sa z parlamentu stala bezvýznamná inštitúcia „*bez autority, která vegetovala na okraji záujmu veřejnosti.*“⁶⁴

Najvyšším orgánom vládnej a výkonnej moci bola vláda. Podľa ústavy mala široké kompetencie, ale komunistické vedenie o mnohých mocensky najdôležitejších rozhodovalo samo. Účasť vlády na tvorbe štátnej politiky bola takmer nulová. Oklieštenie právomoci vlády viedlo k strate jej autority. KSČ rozhodovala o personálnych otázkach, čo bolo v kompetencii vlády, schvaľovala všetkých vedúcich úradníkov, ministri boli zodpovední v prvom rade vedeniu KSČ. Právomoci medzi komunistickými a štátnymi inštitúciami neboli vymedzené, čo prinieslo veľa rozporov medzi oboma aparátmi a tiež obdobie chaosu. Najlepšie to charakterizoval Gottwald:“ *Kde se vládne, přesněji kdo vládne: prezident, vláda, nebo stranický aparát?*“⁶⁵

14.6.1948 sa Klement Gottwald stal prezidentom republiky. Predsedom vlády sa stal Antonín Zápotocký a tak najvyššie štátne funkcie zastávali členovia KSČ. Výkonná moc sa tak dostala do rúk komunistov.

Nositeľmi a vykonávateľmi štátnej moci na Slovensku a predstaviteľmi svojbytnosti slovenského národa boli podľa ústavy slovenské národné orgány, ktoré zaistovali v duchu ľudovej demokracie rovnoprávnosť Čechov a Slovákov. Všetky orgány republiky mali usilovať v súlade s nimi, aby sa vytvárali rovnaké priaznivé podmienky pre hospodársky, kultúrny a sociálny život obidvoch národov (článok VII).

⁶¹ GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945-1960*. Praha: Karlova Univerzita, 2006, s.372

⁶² KAPLAN, K.: *Československo v letech 1948-1953 2. část*. Praha: SPN, 1991, s.42

⁶³ Dostupné na internete: http://www.totalita.cz/volby/volby_1948.php [cit. 2016-03-16]

⁶⁴ KAPLAN, K.: *Československo v letech 1948-1953 2. část*. Praha: SPN, 1991, s.43

⁶⁵ Tamtiež, s.45

Po Februári 1948 boli SNR a Zbor povereníkov prekážkou v centralistických aktivitách komunistov, komunistické vedenie nemalo záujem riešiť česko-slovenské vzťahy z politickej oblasti, zastávali názor, že slovenská otázka je otázkou ekonomickou, preto sa má riešiť industrializáciou. Do politického života na Slovensku boli dosadzovaní politici pražského vedenia bez ohľadu na záujmy Slovenska. Postupne dochádzalo k degradácii slovenských národných orgánov.

Veľkými zmenami prešli aj národné výbory. Ústava ich považovala za strážcov práv a slobôd ľudu, ale v čase centralizácie moci došlo k utlmeniu národných výborov. Boli organizované čistky proti „triednym nepriateľom“, ktoré oslabovali ich aktivitu, neplnili príkazy svojich nadriadených úradov, tým boli ohrozené administratívne úkony potrebné pre bežný život.

Prechod súdnictva ku komunistickému monopolu prebehlo dosť rýchlo. Zaslúžil sa o to aj minister spravodlivosti v rokoch 1948-1950 Alexej Čepička. Sústreďenie záujmu bolo na politické procesy. Najvyšší správny súd hneď ovládli po Februári 1948 komunisti a nakoniec ho aj zrušili. Na politické procesy bol zriadený Štátny súd. Ústava 9. mája zakotvila princíp zľudovenia súdnictva a zákonom 319/1948 sa potvrdil.⁶⁶

Ďalší vývoj ukázal, že KSČ uchopila moc do svojich rúk a nehodlala sa ho vzdať. V krátkej dobe sa uskutočnil prechod od demokracie k diktatúre, ktorú posilňovala vyvolávaním strachu, vyradením odporcov režimu z politického života. Formálne sa zachovávali inštitúcie, menili sa len funkcionári a ich náplň práce.

2.3.2 Štátne zriadenie

Druhú štrukturálnu zložku formy štátu tvorí štátne zriadenie, ako sme už spomenuli územno-organizačné členenie štátu. Z tohto pohľadu poznáme jednotné (unitárne) štáty, zložené štáty a zväzy štátov. Jednotné štáty sa ešte delia na centralizované a decentralizované.⁶⁷

Pre unitárny štát je charakteristické:

- jednotná sústava najvyšších orgánov štátu
- jedna ústava ako základná zákon štátu
- jedna sústava zákonodarstva – právne normy sú tvorené z jedného mocenského centra
- jedno štátne občianstvo

⁶⁶ KAPLAN, K.: *Československo v letech 1948-1953 2. část*. Praha: SPN, 1991, s.51

⁶⁷ PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, s.156

- jednotná sústava štátnych symbolov

V centralizovaných štátoch:

- vyššie orgány priamo zasahujú do pôsobnosti miestnych orgánov, môžu regulovať ich činnosť prostredníctvom všeobecne záväzných právnych predpisov
- ústredné orgány môžu zmeniť alebo zrušiť rozhodnutia miestnych orgánov, to znamená, že miestne orgány sú v plnom rozsahu hierarchicky podriadené ústredným orgánom.
- ústredné orgány vymenúvajú funkcionárov miestnych orgánov⁶⁸

Ústava 9. mája zadefinovala štátne zriadenie v článku II. Uvádza sa, že Československá republika je jednotný štát, ktorý tvoria dva rovnoprávne národy – Česi a Slováci a že územie štátu je jednotným a nedeliteľným celkom. Ústava vychádzala z jednotnej sústavy najvyšších orgánov, ktoré mali pôsobnosť na celom území republiky. SNR a Zbor povereníkov boli podriadené vláde, rozhodovali len vo veciach národnej a regionálnej povahy. Pre celú republiku platila jedna ústava, jedno štátne občianstvo, štátne symboly ústava podrobne nerozoberala, štátny znak a vlajky upravoval zákon. Nejednalo sa teda o žiadnu federáciu, aj keď takéto snahy boli hlavne na Slovensku ešte pred Februárom 1948. Niektorým slovenským požiadavkám bolo vyhovené, ich realizácia sa v praxi prejavila ako asymetrický unitarizmus. KSC nemala žiadny záujem na tom, aby sa moc delila, vyhovovalo jej jedno mocenské centrum. Slovenskí komunisti získali významné miesta v mocenských orgánoch KSC, ak podporovali centralizmus.⁶⁹

Asymetrické riešenie odzrkadľovalo politiku v republike a vyvolávalo pochybnosti. Na slovenskej strane vznikol dojem, že sa nedôsledne riešila otázka rovnoprávnosti, nebola dotiahnutá do konca, nesmerovala k vytvoreniu symetrického riešenia, teda k federácii. Na českej strane vznikol dojem, že Slováci majú privilegované postavenie, pretože majú osobitné orgány. S takýmto riešením nebola spokojná ani jedna strana, bolo prekážkou dobrých vzájomných vzťahov, bránilo vzájomnému pochopeniu a zbližovaniu.⁷⁰

Ústava v § 130 zakotvila požiadavku účelného decentralizovania výkonu verejnej správy. Verejnú správu vykonávali národné výbory, ktoré však boli podriadené orgánom vládnej moci, hlavne ministrom vnútra. Ich nariadenia nemohli byť v rozpore predpismi, ktoré vydali orgány vyššieho stupňa. (§ 131) Z tohto nám vyplynul záver, že verejná správa bola centralizovaná, čo ukázal aj ďalší vývoj v republike. Centralizmus postupne

⁶⁸ OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Šamorín: Heuréka, 2010, s.167

⁶⁹ Dostupné na internete: <http://www.e-polis.cz/clanek/ceskoslovenska-statopravni-asymetrie.html> [cit.2016-02-28]

⁷⁰ Dostupné na internete: http://www.pravnedejiny.sk/file/page4_file22.pdf [cit. 2016-02-27]

ovládal celý štátny aparát, národné hospodárstvo a možno povedať, že aj celý politický systém.

2.3.3 Štátny režim

Štátny režim v štáte to sú vlastne metódy vládnutia, teda spôsob, ako sa štátna moc vykonáva. Nie je to len právne zakotvenie prostriedkov výkonu štátnej moci, ale aj to, aké metódy vládnutia používa štát v praxi. Práve preto je štátny režim dynamickou kategóriou. Z tohto pohľadu hovoríme o demokratickom a nedemokratickom spôsobe vládnutia.

V demokratickom štáte vládne vláda prostredníctvom práva. Predovšetkým právom, teda ústavou sa má vymedziť moc štátu a zabezpečiť ochrana práv spoločnosti a jednotlivcov.

V nedemokratických štátnych režimoch majú prevahu metódy vládnutia mimo práva. používa sa zastrášovanie, násilie, porušujú sa zákony a ľudské práva. Štát je silnejší než právo.⁷¹ Nedemokratické štátne režimy sa označujú rôznymi termínmi: totalita, diktatúra, autoritatívny štát, tyrania.

Ako som už uviedol, Ústava 9. mája nezakotvila delenie štátnej moci na tri zložky: zákonodarnú, výkonnú a súdnu, a vláde zverila široké kompetencie, čo je znakom totalitného režimu. Na posilnenie režimu bol zákonom č. 149/1947 Z. z. o národnej bezpečnosti zriadený Zbor národnej bezpečnosti, ktorého súčasťou bola po Februári 1948 štátna bezpečnosť, ktorá mala chrániť demokraticko-republikánsku štátnu formu, ale paradoxne práve ona má na svedomí najväčší teror páchaný režimom na obyvateľstve. Počas Februára 1948 vznikali ľudové milície, ozbrojené oddiely, ktoré museli prisahať vernosť strane. Ich štatút ani držanie zbraní neupravoval zákon, len vyhlášky ministerstva vnútra.

V Československu režim zasahoval do trávenia voľného času občanov, do školstva, a to nielen do obsahu, ale aj do personálneho zloženia. Ústava 9. mája v § 162 hovorila jednotnom hospodárskom pláne, ktorým riadil štát akúkoľvek hospodársku činnosť, hlavne výrobu, obchod, dopravu, čím sa mala zvýšiť životná úroveň obyvateľstva. V článku XII hovorila o znárodnení nerastného bohatstva a priemyslu, o vlastníctve pôdy, ktorá mala patriť tomu, kto na nej pracuje. Ekonomika sa však veľmi zmenila komunistickým prevzatím moci. V rámci päťročných plánov sa dopredu stanovilo koľko sa má čoho vyrobiť. Plán bol vopred odsúhlasený KSČ. Netreba zabúdať na to, že plánovanie ekonomík bolo koordinované aj s inými štátmi Rady vzájomnej hospodárskej pomoci.

⁷¹ OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Šamorín: Heuréka, 2010, s.177-178

Za najtragickejšie obdobie možno považovať obdobie politických procesov, ktoré boli vykonštruované, neplnili výchovnú funkciu, ale likvidačnú. Stali sa bežným prostriedkom oficiálnej politiky a boli dopredu premyslené.⁷²

Z uvedených skutočností môžeme konštatovať, že Československú republiku po Februári 1948 môžeme označiť za totalitnú.

⁷² Dostupné na internete : <http://www.projustice.sk/pravne-dejiny/totalitarizmus-ceskoslovensko-po-roku-1948> [cit. 2016-02-28]

3 ZMENY ÚSTAVY 9. MÁJA

Rozpor medzi ústavou *de iure* a *de facto* bol čiastočne prekonávaný niektorými ústavnými zákonmi, ktoré sa týkali Národného zhromaždenia, vlády, slovenských národných orgánov, volebného systému, národných výborov a justície. V novelách išlo o „*implantování sovětského ústavního a státního vzoru do československého ústavního práva. Rozpor mezi ústavou de iure a ústavou de facto byl tedy překonáván především odstraňováním některých demokratických prvků a přizpůsobování ústavního řádunové totalitní skutečnosti.*“⁷³ Na druhej strane práva a slobody občanov, ktoré zakotvila ústava, boli neustále porušované. V tejto súvislosti spomeniem zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu ľudovo demokratickej republiky, ktorý zadefinoval nové chápanie skutkových podstat trestných činov, hlavne tých, ktoré mali politický charakter. Bol zriadený Štátny súd, ktorý sa stal základom teroristickej triednej justície. V čase svojej činnosti vyniesol 27 000 rozsudkov za protištátnu činnosť.⁷⁴

Zákon č. 247/1948 Sb., o táboroch nútených prác. Zriadením takýchto táborov sa svojvoľne a účelovo porušovali ľudské práva a slobody. Išlo v podstate o mimosúdne, ničím neregulované násilie. Zákon vymedzoval široký okruh osôb, ktorí mohli byť do táborov zaradení. Okrem „nepriateľov režimu“ sem zaraďovali aj asociálne živly.⁷⁵ Táborov nútených prác vznikali na to, aby „*osoby do nich zaradené mohli byť vychovávané pre prácu ako občiansku povinnosť a aby mohla byť využitá ich pracovná schopnosť v prospech celku, najmä na splnenie jednotného hospodárskeho plánu.*“⁷⁶

Zákon č. 319/1948., o zlidovění soudnictví zasiahol do organizácie celej justície, porušovali sa princípy nezávislosti sudcov, dochádzalo k manipulácii, pretože sudcovia z ľudu, museli prejsť „kádrovým výberom.“ Do funkcie sudcov z ľudu bolo povolaných rok po schválení Ústavy 9. mája okolo 36 000, mali byť protiváhou sudcov z povolania.⁷⁷

Ďalšími zákonmi bola zrušená sloboda pobytu a pohybu, bola zrušená sloboda slova, zavedená cenzúra tlače a postupne zmanipulovaná a prakticky aj zrušená sloboda zhromažďovania.

⁷³ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státní věda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011, s.222

⁷⁴ GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945-1960*. Praha: Karlova Univerzita, 2006, s.395

⁷⁵ Tamtiež, s. 417

⁷⁶ Dostupné na internete: http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_02.php [cit.2016-03-16]

⁷⁷ GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945-1960*. Praha: Karlova Univerzita, 2006, s. 427

3.1 Ústavné zákony v päťdesiatych rokoch

V päťdesiatych rokoch, v období stalinizmu, sa ešte viac reálna ústavná situácia dostala do rozporov s Ústavou 9. mája. Základným znakom politického, ale aj ústavného vývoja sa stala presadzovaná vedúca úloha KSČ. Táto skutočnosť v ústave nebola zakotvená, ale modifikovala nielen skutočnú úlohu najvyšších štátnych orgánov, ale aj slovenských národných orgánov, národných výborov a justície.⁷⁸ Dokladom spomínaného vývoja sú nasledovné ústavné zákony

Ústavný zákon č. 47/1950 Zb. o úpravách organizácií verejnej správy mohla vláda sama nariadeniami zriaďovať nové ministerstvá, poverenictva a iné orgány verejnej správy, mohla upravovať ich pôsobnosť a mohla ich aj rušiť (§1). Podľa Ústavy 9. mája sa ministerstvá ako aj ostatné orgány verejnej správy zriaďovali zákonom (§ 92). Prijatie tohto zákona súviselo s vytvorením ministerstva národnej bezpečnosti, ktoré zohralo svoju úlohu pri vykonštruovaných procesoch. Pôvodná ústavná úprava bola prekážkou operatívneho postupu pri zriaďovaní, upravovaní a rušení ministerstiev, povereníctiev a iných orgánov verejnej správy. Zákon č. 47/1950 Zb. nadobudol účinnosť 22.5.1950 a zrušený bol Ústavou ČSSR č. 100/1960 Zb.

Ústavný zákon č. 64/1952 Zb. o súdoch a prokuratúre nepriamo zmenil siedmu kapitolu ústavy. Súdnictvo vykonávali všeobecné a osobitné sudy. Všeobecné tvorili Najvyšší súd, krajské sudy a ľudové sudy. Osobitné sudy boli vojenské a rozhodcovské. Iné sudy mohli byť zriadené len zákonom (§ 1). Najvyšší súd bol najvyšším súdnym orgánom, ktorý dozeral na rozhodovanie ostatných súdov (§ 3). Iné sudy mohli byť zriadené len zákonom. Sudcovia a sudcovia z ľudu rozhodovali nezávisle a pri rozhodovaní si boli rovní (§4). Generálny prokurátor mal najvyšší dozor na dodržiavanie zákonov súdmi, ministerstvami, národnými výbormi, inštitúciami, úradnými osobami ako aj nad jednotlivými osobami (§6). Bol zodpovedný vláde a na návrh vlády ho vymenovával a odvolával prezident. (§7). Zákon nadobudol účinnosť 11.1.1953 a bol zrušený Ústavou ČSSR č. 100/1960 Zb.

Prvá polovica päťdesiatych rokov bola obdobím nezákonného zatýkania, vypočúvania a likvidovania potencionálnych protivníkov politického režimu. Významné postavenie v štáte mala ŠtB- Štátna bezpečnosť. Riadilo ju úzke vedenie KSČ, jej príslušníci mali spojenie sna sovietske spravodajské zložky. Základné metódy, ktoré používala boli: nasadzovanie agentov, mučenia pri vyšetrovaní, psychické týranie. Vyšetrovaní museli

⁷⁸ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda II.díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011, s.221

v cele i pri vypočúvaní stáť, nemohli sedieť ani na noc zhasnúť svetlo. Boli bití, kopaní a búchaní hlavou o stenu. Právny základ ŠtB bol daný zákonom č. 286/1948 zb. o Národnej bezpečnosti.⁷⁹

Ústavný zákon č. 12/1954 Zb. o národných výboroch bol zmenou šiestej kapitoly ústavy. Národné výbory boli označené ako miestne orgány štátnej moci pracujúceho ľudu, vo svojich obvodoch sa mali starať o hospodársku a kultúrnu výstavbu socializmu a o blaho človeka (§ 1). Delili sa na krajské, okresné, mestské, obvodné a miestne. Boli podriadené vláde podľa ústavného zákona č. 81/1953 Zb. o vedení národných výborov vládou. Volil ich ľud na dobu tri roky. Volebné právo bolo všeobecné, rovné a priame pri tajnom hlasovaní. Voliť mohol každý, kto dosiahol vek 18 rokov, zvolený mohol byť ten, kto dovŕšil vek 21 rokov (§ 3 ods.1). Národné výbory boli kontrolované ľudom a ľudu boli aj zodpovedné (§4) , riadené boli vládou, nižší stupeň bol riadený vyšším stupňom národných výborov. Výkonným orgánom boli rady národných výborov, ktoré zodpovedali vláde a tiež svojmu národnému výboru a rade národného výboru vyššieho stupňa.(§ 7). Ústavný zákon nadobudol účinnosť 9.3.1954, zrušený bol Ústavou ČSSR č. 100/1960 Zb.

Ústavným zákonom č. 26/1954 Zb. o voľbách do Národného zhromaždenia a o voľbách do Slovenskej národnej rady bolo určené všeobecné, rovné, priame volebné právo a tajné hlasovanie (§ 2). Voľby sa konali podľa volebných obvodov, v každom volebnom obvode sa volil jeden poslanec, náhradníci sa nevolili. Volebných obvodov sa vytvorilo toľko, aby na 35 000 obyvateľov pripadol jeden volebný obvod (§2). Voľby do Národného zhromaždenia a spôsob odvolávania poslancov upravoval zákon, voľby do SNR a spôsob odvolávania poslancov upravoval zákon SNR (§ 4). Deň volieb určovala vláda najneskôr 60 dní vopred. Národné zhromaždenie a SNR zostali vo svojej činnosti do nových volieb podľa tohto zákona, najneskôr do 31. decembra 1954.

Ústavný zákon č. 35/1960 Zb. o zmene ústavného zákona o voľbách do Národného zhromaždenia a o voľbách do Slovenskej národnej rady a ústavného zákona o národných výboroch stanovil 300 volebných obvodov pre voľby do Národného zhromaždenia. Volebné obvody pre voľby do SNR sa mali zhodovať s volebnými obvodmi, ktoré boli vytvorené na Slovensku pre voľby do Národného zhromaždenia (§1). Tento zákon bol súčasťou komplexu zákonov, ktoré predchádzali prijatiu Ústavy ČSSR v júli 1960.

⁷⁹ KUKLÍK, J. a kol.: *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Lindre Praha, 2008, s.169

3.2 Ústava ČSSR

Bola prijatá ako ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Často je nazývaná aj socialistická ústava. Paradox spočíval hlavne v tom, že rozpor medzi ústavou *de iure* a ústavou *de facto* bol menší ako v Ústave 9. mája 1948. Spôsobila to nízka juristická hodnota Ústavy z roku 1960, predimenzované proklamácie, ktoré boli plné prázdnych fráz, čo viedlo k svojvoľnému výkladu Ústavy. V druhej polovici šesťdesiatych rokov sa upúšťalo od potláčacích totalitných metód, dochádzalo k postupnému uvoľneniu, hlavne v oblasti kultúry. Formovala sa aj ekonomická reforma, ktorá mala odstrániť neefektívnosť centrálného riadenia hospodárstva a nahradiť ju „socialistickou tržnou ekonomikou.“

Ústava zakotvila socialistickú formu československého štátu, ktorý sa skladá z dvoch rovnoprávných národov Čechov a Slovákov. Zastupiteľské zbory v ČSSR ostali také isté ako v predchádzajúcej ústave: Národné zhromaždenie, SNR a národné výbory. Ekonomickým základom ČSSR bola socialistická hospodárska sústava, ktorá podliehala plánovaniu, mala zabezpečiť vyššiu životnú úroveň pracujúcich. Sústava najvyšších orgánov ostala zachovaná, tvorilo ju teda Národné zhromaždenie, vláda a prezident. Na Slovensku ostala len SNR, Zbor povereníkov zanikol.⁸⁰ Ústava zakotvila vládu jednej strany a to KSČ. „*Všechny subjekty politického systému ČSSR včetně ostatních politických stran jsou vázány dobrovolným uznáváním vedoucí úlohy KSČ a vedoucí úlohy dělnické třídy v socialistickém státě a společnosti, jakož i socialistickým programem výstavby společnosti.*“⁸¹

⁸⁰ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011, s.222

⁸¹ ZDOBINSKÝ, S. – MATOŠEK, S. a kol.: *Státní právo ČSSR*. Praha: Panorama, 1985, s.70

ZÁVER

Ústava 9. mája 1948 vznikala v obnovennej republike vo veľmi zložitom období. Obdobie bolo sprevádzané mocenským bojom medzi jednotlivými politickými stranami, ktoré sa snažili presadiť do ústavy svoje predstavy o fungovaní spoločného štátu Čechov a Slovákov. História ukázala, že zvíťazila KSČ, ktorá zakotvila do ústavy svoje návrhy. Iné nebrala do úvahy. Zaobalila mnohé svoje zámary peknými slovami, ktoré v praxi neboli naplnené. Veľmi často sa v texte ústavy spomína slovo ľud, dokonca aj forma štátu bola zakotvená ako ľudová demokracia. Z historického vývoja však vieme, že práve ľudské práva a slobody boli v čase platnosti ústavy porušované. Ľudia boli prenasledovaní, mučení a odsúdení aj na trest smrti. Medzi nimi boli samozrejme aj komunisti, ktorí pri uchopení moci stáli na strane komunistov a zastávali významné komunistické funkcie. Komunistický režim v krátkej dobe zničil zárodky občianske spoločnosti, zrušil spolky s cieľom vytvoriť organizácie, ktoré by sám riadil. Občan len počúval a vykonával, čo mu nariadila strana.

Čo sa týka Slovákov, ústava uznala v článku II ods. 1 existenciu slovenského národa. To možno považovať za určitý posun oproti predchádzajúcemu obdobiu. Ale na druhej strane slovenským národným orgánom, SNR a Zboru povereníkov, prisúdila kompetencie len na národnej a regionálnej úrovni. Boli pod priamym dohľadom vlády, pretože predseda vlády podpisoval zákony, ktoré SNR vydávala, mal právo zvoliť, odročiť a rozpustiť SNR. Zbor povereníkov bol úplne podriadený vláde, pretože tá ho mohla menovať aj odvolať.

Ústava nezakotvila vedúce postavenie KSČ, no i napriek tomu sa politický systém riadil touto stranou, čo v podstate môžeme chápať, ako porušovanie ústavy. Ústava bola obchádzaná a porušovaná, mylne interpretovaná a dopĺňaná podľa toho, ako to vyhovovalo vedúcej a jedinej strane. Odrážala stav v republike, ktorý bol pred Februárom 1948, práve preto bola len ústavou na papieri.

Cieľom mojej bakalárskej práce bolo analyzovať Ústavu 9. mája z hľadiska koncepcie štátu a zhodnotiť jej aplikáciu v praxi. Aby som došiel k tomuto cieľu, musel som vychádzať z historických udalostí pred a po prijatí Ústavy 9. mája, poukázať na hlavné medzníky vývoja, ktoré ovplyvnili politický a občiansky život.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy

BARNOVSKÝ, M.: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II.* Bratislava: NLC – Dom slovenskej literatúry, 1998, 600s, ISBN 80-88878-48-9

BEŇA, J.: *Vývoj slovenského právneho poriadku.* Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2001, 391s. ISBN 80-8055477-3

BÍLÝ, J.: *Právní dějiny na území České republiky.* Praha: Linde, 2003, 474s. ISBN 80-70-01-429-3

BOUČEK, M.: *Program revoluce: ke vzniku košického vládného programu.* Praha: Nakladatelství Svoboda, 1975, 317s. ISBN neuvedené

GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945-1960.* Praha: Karlova Univerzita, 2006, 512s. ISBN 80-246-1210-0

KAPLAN, K.: *Pravda o Československu.* Praha: Panorama, 1990, 248s. ISBN 80-7038-193-0

KAPLAN, K.: *Československo v letech 1948-1953.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, 146s. ISBN 80-04-25700-3

KAPLAN, K. – JIČÍN, R.: *Příprava ústavy ČSR v letech 1946-1948: diskuse v Národní frontě a názory expertů.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, 348s, ISBN 80-85270-13-7

KAPLAN, K. – KOSATÍK, P.: *Gottwaldovi muži.* Praha: Paseka, 2004, 333s. ISBN 80-7185-616-9

Košický vládný program . Bratislava: Pravda, 1978, 128s. ISBN neuvedené

KOVÁČ, A.: *Košický vládný program.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977, 143s. ISBN neuvedené

KOVÁČ, D.: *Dejiny Slovenska.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 423s. ISBN 978-80-7106-899-0

KRYSTLÍK, T.: *Zamlčané dějiny. 1918, 1938, 1948, 1968.* Praha : Alfa, 2008, 183s. ISBN 978-80-87197-06-6

KUKLÍK, J. a kol.: *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Linde Praha, 2008, 727s. ISBN 978-80-7201-741-6

LETZ, R.: *Slovensko v rokoch 1945-1948 na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, 245s. ISBN 80-85293-03-X

MOSNÝ, P. - HUBENÁK, L.: *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice: Aprilla s.r.o., 2008, 376s. ISBN 978-80-89346-02-8

OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Šamorín: Heuréka, 2010, 323s. ISBN 978-8089122-59-2

PAVLÍČEK, V.: a kol. *Ústavní právo a státověda. II.díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011, 1119s. ISBN 978-80-87212-90-5

PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, 331s. ISBN 80-7160-146-2

RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1998, 454s. ISBN 80-88880-11-4(II.zv)

RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, 360s. ISBN 80-88880-10-6(I.zv)

SKALOŠ, M.: *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945-1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, 428s. ISBN 978-80-557-0156-1

TIBENSKÝ, J. a kol.: *Slovensko dejiny*. Bratislava: Obzor, 1978, 1012s. ISBN neuvedené

VEBER, V.: *Osudobvé únorové dny*. Praha: Lidové noviny, 2008, 373s. ISBN 978-80-7106-941-6

VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K.: *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava-Prívoz: KEY Publishing, 2007, 450s. ISBN 978-80-87071-43-4

ZDOBINSKÝ, S. – MATOUŠEK, S. a kol.: *Státní právo ČSSR*. Praha: Panorama, 1985, 376s. ISBN neuvedené

Zborník

Február 1948 a Slovensko. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, 685s. ISBN 947-80-89335-07-7

Internetové zdroje

<http://www.dotyky.net/?p=1478> [cit. 2016-01-20]

<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Organizacia-a-charakter-verejnej-spravy-v-Ceskoslovensku-v-rokoch-1945-1948.htm> [cit.2016-02-28]

<http://www.projustice.sk/pravne-dejiny/totalitarizmus-ceskoslovensko-po-roku-1948> [cit.2016-02-28]

http://www.pravnedejiny.sk/file/page4_file22.pdf [cit. 2016-02-27]

<http://www.e-polis.cz/clanek/ceskoslovenska-statopravni-asymetrie.html> [cit.2016-02-28]

http://www.totalita.cz/volby/volby_1948.php [cit.2016-03-16]

http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_02.php [cit.2016-03-16]

Zákony

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústava Československé republiky v znení neskorších predpisov

Ústavný zákon č. 47/1950 Zb. o úpravách organizácií verejnej správy v znení neskorších predpisov

Ústavný zákon č. 64/1952 Zb. o súdoch a prokuratúre v znení neskorších predpisov

Ústavný zákon č. 81/1953 Zb. o vedení národných výborov vládou v znení neskorších predpisov

Ústavný zákon č. 12/1954 Zb. o národných výboroch v znení neskorších predpisov

Ústavným zákonom č. 26/1954 Zb. o voľbách do Národného zhromaždenia a o voľbách do Slovenskej národnej rady v znení neskorších predpisov